

УДК 327(470+477)»20»:355.46-046.22+314.04-046.22(477)
DOI: 10.24144/2078-1431.2019.1(22).66–86

Олександр Лавер,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач кафедри інформатики та
фізико-математичних дисциплін

Беата Матяшовська,
старший викладач кафедри інформатики
та фізико-математичних дисциплін
факультет інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ВІЙНАХ І КОНФЛІКТАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті досліджується питання людських втрат Української держави у війнах і конфліктах ХХІ століття станом на початок 2019 року. Наводяться нижня, верхня та середня оцінки людських втрат у цих війнах. Особлива увага приділяється вивченню людських втрат у війні на Донбасі.

Ключові слова: *агресія Російської Федерації, Збройні сили України, проросійські бойовики, бойові та небойові втрати, втрати мирного населення, нижня, верхня та середня оцінки людських втрат.*

Ukraine, as an independent state, in the XXIth century has faced the most serious challenge in its history – namely, the aggression of the Russian Federation and the war in the Donbass region, as the one of its consequences. The mentioned problem is highly relevant for Ukraine nowadays; therefore it deserves detailed and comprehensive study.

The proposed paper aims at studying and analyzing of human losses of the Ukrainian state in the wars and conflicts of XXIth century, primarily in the war in the Donbass region. We give the lower and

higher estimates in the aforementioned conflicts and the most reliable (according to the authors) average estimate of human losses.

There are very few monographs in this field but we would like to mention the collective monograph “Donbass and Crimea: the price of return. Monograph” by the collective of authors under the supervision of V.P. Horbulin (2015, 474 pages) and the monograph of O. Laver “Wars and population of the world in XX-XXIth centuries (1900-2016), Statistical study” (2018, 760 pages).

Monographs, which are mentioned above, deal with data up to the 2016, thus there is need to clarify the data, presented it them, and to extend the study on the recent years as well. In the present paper the corresponding statistical data is given up to the beginning of 2019.

Objects of study of human losses of Ukraine in the wars and conflicts of XXIth century are the following: the Revolution of Dignity (23.11.2013 – 27.02.2014), annexation of Crimea by the troops of the Russian Federation (February – March of 2014), the war in the Donbass region (2014 – 2018), and the human losses of the Ukrainian troops in the international peacekeeping operations in the different parts of the world.

In addition, we consider the human losses of Ukraine in ethnical clashes, by terrorist attacks and unrest that took place in 2014-2018, and human losses from the terror of the Russian occupants in Crimea. The new statistical data which was obtained in the article is summed up in the Table 4.

Thus, as on the end of 2018, according to the results of the study the human losses of Ukraine in the wars and conflicts of XXIth century are between 11.023 and 18.194 deceased with the average estimate of 11.802. Military losses of the both sides are 8.491 deceased. The obtained numbers can be clarified during the further research.

Keywords: *the aggression of the Russian Federation, Armed Forces of Ukraine, pro-Russian combatants, combat and non-military losses, civilian casualties, estimates of human losses.*

Постановка проблеми. У ХХІ столітті Україна як незалежна держава одержала найсерйозніший виклик за всю історію свого існування – агресію з боку Російської Федерації і,

як один з її наслідків, – війну на Донбасі. Ця проблема на сьогоднішній день є для України найбільш актуальною, а, отже, заслуговує на різностороннє і детальне вивчення.

Метою публікації є вивчення й аналіз людських втрат держави Україна у війнах і конфліктах ХХІ століття, в першу чергу у війні на Донбасі. У вказаних війнах і конфліктах нами наводяться нижня та верхня оцінки, а також найбільш достовірна – середня оцінка людських утрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Монографічних видань з досліджуваної проблематики – мізерна кількість. Заслуговує на увагу цікава інформація, зібрана авторами монографії [1], яка була видана у 2015 році. У монографії [2], виданій у 2018 році, проаналізовані людські втрати у війнах і конфліктах 1900 – 2016 рр. на усіх континентах і в регіонах земної кулі, зокрема в Україні. У пропонованій публікації на основі нових даних людські втрати України у війнах і конфліктах ХХІ століття вивчені й проаналізовані станом на початок 2019 року. Тема публікації є, без сумніву, актуальною, оскільки відповідні статистичні дані переважно розпорошені по великій кількості інтернет – ресурсів, а тому зведення усіх цих даних до купи з метою якнайкращого висвітлення досліджуваної проблеми є першочерговим завданням.

Виклад основного матеріалу. Упродовж 1992 – 2016 рр. у миротворчих операціях у різних країнах світу загинуло 53 українські військовослужбовці [1, с.418]. Станом на 2018 рік загинуло 54 українські миротворці [3]. 337 військовослужбовців ЗСУ у 2018 році виконували операції з підтримки миру й безпеки у 7 країнах світу [3]. За даними Міністерства оборони України за роки Незалежності понад 44 тис. військовослужбовці ЗСУ взяли участь у понад 26 міжнародних операціях із підтримання миру й безпеки у різних регіонах нашої планети [3].

Під час Революції гідності (23.11.2013 – 27.02.2014 рр.) кількість загиблих протестувальників, за нашими обчисленнями [1,с.381], коливалася в межах 104 – 780 чоловік, а з

боку уряду Януковича загинуло 17 – 20 представників силових структур. Таким чином, загальні втрати під час подій на Майдані становили 121 – 800 чоловік із середньою цифрою втрат 148 чоловік, у тому числі 18 загиблих силовиків. Нові статистичні дані з цього приводу є такими. Згідно з [4] під час Революції гідності всього загинуло 123 чоловіки, в тому числі 104 активісти Майдану та 17 представників силових структур, 200 чоловік отримали вогнепальні поранення, а всього постраждало 2.500 чоловік. Отже, вилка втрат під час Революції гідності звужується зі 121 – 800 – до 121 – 123 загиблих. В якості середньої цифри втрат приймемо цифру 121, яка складається зі 104 загиблих активістів Майдану та 17 силовиків.

Під час анексії Криму військами Російської Федерації (лютий – травень 2014 р.) загинуло 6 чоловік, у тому числі військові втрати становили 3 загиблі особи [1, с.418]. Упродовж 2014 – 2015 рр. під час сутичок, терористичних актів та заворушень в українських містах загинуло загалом 54 чоловіки, у тому числі 1 поліцейський [1, с.382, 418].

У нашій монографії [1, с.403] кількість загиблих та зниклих безвісти від терору російських окупантів жителів Криму за період 2014 – 2016 рр. була визначена в межах 27 – 29 чоловік, із середньою цифрою 29 чоловік. Згідно з даними джерела [5], у результаті російської окупації півострова загинуло 12 жителів Криму, 17 чоловік зникли безвісти, 10 були засуджені, 29 заарештовані через політичні мотиви. Отже, за період 2014 – 2018 рр. число загиблих та зниклих безвісти від терору російських окупантів жителів Криму можемо прийняти рівним 29 чоловік. Вважаємо, що зниклі безвісти люди – це фактично загиблі, тіла яких не вдалося знайти.

17 жовтня 2018 року в місті Керч (територія окупованого Криму) учень місцевого політехнічного коледжу В. Росляков здійснив терористичний акт, вбивши 21 чоловіка (16 студентів та 5 викладачів коледжу), після чого застрелився сам [6]. Постраждало загалом 73 чоловіки, з числа яких 47 проходили лікування в лікарнях [6]. Таким чином, у результаті теракту в м. Керч всього загинуло 22 чоловіки.

Стосовно етнічних зіткнень, то під час нападу радикалів на табір ромів у Львові (червень 2018 року) було вбито 1 рома та ще 4 були поранені [7]. За 9 років до цього після вбивства сержанта патрульно-постової служби Сергія Бондаренка у місті Марганець Дніпропетровської області тут відбулися масові бійки між місцевим населенням та вірменами, яких у місті налічувалося 3 тис. чоловік [8]. У результаті бійки вірмени були змушені втекти з міста, а вбивця міліціонера одержав пожиттєве ув'язнення [8]. Таким чином, у результаті етнічних зіткнень в Україні у 2009 та 2018 роках загинуло 2 чоловіки.

Утрати ворогуючих сторін під час війни на Донбасі упродовж 2014 – 2016 рр., за даними монографії [2, с.383-384], коливалися в межах 8.081 – 21.800 загиблих з середньою цифрою втрат 15 тис. чоловік. Військові втрати становили при цьому 10 тис. загиблих. На основі даних, опублікованих у 2017 – на початку 2019 рр., указані показники можна уточнити. Перш за все – це дані ООН. Відповідна таблиця є такою.

Таблиця 1

**Динаміка чисельності вбитих та поранених
в АТО на Донбасі (дані ООН)
(осіб)**

Дата	1.12. 2016	21.02. 2017	15.05. 2017	15.08. 2017	21.04. 2018	20.11. 2018
Убиті	9.758	9.800	10.090 (2.777 – цивільні)	10.225	10.303 (2.838 – цивільні)	3.035 – цивільні
Поранені	22.800	23.000	23.966	24.541	24.778	?
Джерело	[1, с.382]	[1, с.382]	[9]	[10]	[11], [12]	[13]

Цифри втрат, наведені в таблиці 1, потребують коментарів. Дані ООН включають втрати українських військових, проросійських збройних формувань та цивільного населення [10]. Проте не йдеться про втрати збройних сил РФ та до-

бровольців з цієї країни. У [9] зазначається, що дані ООН слід розглядати як нижню оцінку людських утрат під час війни на Донбасі. Реальні втрати є більшими. До втрат цивільного населення можна зарахувати 298 загиблих (283 пасажирів та 15 членів екіпажа) літака малайзійських авіаліній МН17, збитого 17.07.2014 року на території окупованої частини Донецької області [1, с.382]. У публікаціях [11] та [12] іде мова про 2.540 убитих та 9.000 поранених серед мирного населення Донбасу. З урахуванням 298 загиблих пасажирів літака МН17 одержуємо цифру 2.838 загиблих цивільних громадян. 2.777 загиблих цивільних громадян від загальної цифри 10.090 загиблих становить 27,52%. Аналогічним чином 2.838 загиблих цивільних становить 27,55% від загальної цифри 10.303 загиблих. Отже, за даними ООН втрати цивільних громадян – це 27,52 – 27,55% усіх втрат під час бойових дій на Донбасі. Перенесення вказаних відсотків на цифру 3.035 загиблих цивільних громадян дає нам розмах 11,02 – 11,03 тис. загальних втрат на кінець 2018 року.

Якщо взяти окремо 2017 та 2018 роки, то у 2017 році, за даними Моніторингової комісії ОБСЄ на Донбасі, загинуло 85 мирних жителів, у тому числі 1 працівник ОБСЄ, 384 були поранені [14], а у 2018 році загинуло 43 та було поранено 182 мирних жителів [15]. Якщо врахувати, що на другу половину жовтня 2018 року на Донбасі загинуло 39 та було поранено 166 мирних жителів [16], то загальну їх кількість можемо оцінити у 3.040 чоловік. Застосування 27,52% до цифри 3.040 загиблих мирних жителів дозволяє нам оцінити загальні втрати у 11,05 тис. чоловік. Таким чином, виходячи з даних ООН, на кінець 2018 року загальну кількість загиблих на Донбасі можемо оцінити цифрою 11,05 тис. чоловік, причому 8,01 тис. становлять військові втрати ворогуючих сторін, а 3,04 тис. – втрати цивільного населення.

У маріонеткових «республіках» ДНР та ЛНР наводять свої оцінки втрат мирного населення. Так, на кінець січня 2018 року згідно з [17] загинуло 4.572 мирних жителя ДНР та 1.300 – ЛНР. Разом – 5.872 чоловіки. На кінець 2018 року в

ДНР загинуло, згідно з[18], 4.728 мирних жителів. Якщо вважати, що в ЛНР цифра втрат змінювалася пропорційно до втрат ДНР, то на кінець 2018 року одержуємо цифру 6.072 загиблих мирних жителів. Остання цифра втрат, швидше за все, є перебільшеною через уключення до числа цивільних втрат загиблих бойовиків. Дослідник Михайло Жирохов узагалі вважає цифри втрат, які наводять ДНР/ЛНР, недостовірними [19]. Іншими словами, якщо прийняти розмах втрат мирних жителів на Донбасі у межах 3.040-6.072 чоловіки, то більш близькою до реальності є нижня оцінка втрат. Можемо наближено прийняти в якості середньої цифри втрат цифру 3.100 загиблих мирних жителів Донбасу.

Перейдемо до вивчення військових втрат. Як впливає з наведених вище даних, згідно зі статистикою ООН сукупні військові втрати можна оцінити у 8,01 тис. загиблих. Якщо припустити, що втрати ворогуючих сторін були рівними, то на базі даних ООН військові втрати України становитимуть 4,05 тис. загиблих. Наведені цифри збігаються із даними М. Жирохова [46], згідно з якими безповоротні втрати кожної з ворогуючих сторін на Донбасі коливаються в межах 4 тис. чоловік. Проте можна зробити альтернативні підрахунки.

Якщо вести мову про втрати українських військ, то слід розрізняти бойові та небойові втрати ЗСУ, а також втрати воєнізованих підрозділів інших міністерств та відомств нашої держави. Згідно з даними джерела [20], бойові втрати українців на Донбасі становили: у 2016 році – 212 вбитих та понад 1.200 поранених, у 2017 році – 198 вбитих та понад 1.200 поранених, у 2018 році – 115 вбитих та близько 800 поранених. Згідно з [21], на початок серпня 2017 року за даними Генштабу ЗСУ загинуло 2,3 тис. тис. та було поранено 8,4 тис. українських військових, а за даними Інтернет – проекту «Книга пам'яті» з урахуванням втрат ЗСУ, НГУ та інших підрозділів – 3.645 українських військових. Тобто на початок серпня 2017 року коливання українських бойових втрат становило 2.300 – 3.645 загиблих. Припускаючи, що за 5 останніх місяців 2017 року в бою загинуло близько 83 українських військо-

вих, з урахуванням втрат за 2018 рік, коливання українських бойових втрат може сягати 2.498-3.843 чоловік. В якості середньої цифри втрат можна прийняти цифру 2.914 загиблих українських військових, озвучену президентом П. Порошенком у другій половині грудня 2018 року [22]. Додамо, що основний тягар бойових дій на Донбасі несли сухопутні війська України, що впливає з наведеної нижче таблиці.

Таблиця 2

Втрати окремих родів військ під час війни на Донбасі
(осіб)

№	Рід військ	Заги-нуло	Зникло безвісти	Пора-нено	Дата	Дже-рело
1.	Добровольчі батальйони	232	-	799	13.03.2018	[23]
2.	Прикордонники	70	5	249	3.04.2018	[24]
3.	Військові медики	46	-	?	13.10.2018	[25]
4.	СБУ	27	-	128	15.10.2018	[26]
5.	Військові моряки	51	-	488	1.07.2018	[27]
6.	Національна гвардія	212	-	794	26.03.2018	[28]
7.	Співробітники поліції, ДСНС	152	-	?	22.08.2017	[29]
8.	Усього	790	5	2.458		

На фронті гинули, в основному, чоловіки. Згідно з [30], з 6 тис. жінок – учасниць бойових дій – загинуло 4, було поранено 24.

Втрати Збройних сил України будуть неповними, якщо не враховувати небойові втрати. За даними Головного військового прокурора А. Матіоса на кінець жовтня 2017 року небойові втрати українців сягали 10.103 чоловіки, у тому числі 2.150 військових загинуло [31]. Із числа 10.103 небойових утрат – 3.700, або 36,62% припадає на зону АТО [31]. Перене-

сення обчислених вісотків на цифру 2.150 загиблих через небойові причини дає нам цифру 787 загиблих у зоні АТО. Згідно з даними Міністра оборони України С. Полторака, на початок квітня 2018 року загинуло 3.332 українські військові, в тому числі бойові втрати становили 2.394, а небойові втрати (від ДТП, убивств, суїцидів і т.д.) – 938 українських військових [32]. На кінець жовтня 2018 року, за даними А. Матіоса, небойові втрати України становили 2.700 загиблих [33], причому на зону бойових дій АТО, як впливає із указаної публікації, припадала третина всіх втрат, що, у свою чергу, дає нам цифру 900 загиблих. За 2018 рік небойові втрати ЗСУ на Донбасі згідно з [34] становили 110 убитих та 776 поранених. Додаючи до вказаної цифри наведені вище дані про 787 загиблих у небойових ситуаціях військових, одержуємо цифру 897 загиблих українських військовослужбовців. Цифру близько 900 загиблих українських військових через небойові причини в зоні АТО ще можна знайти у джерелі [35]. Отже, небойові втрати українських військових, за нашими підрахунками, коливаються в межах 897 – 900 – 938 загиблих. Додаючи наведені цифри до співвідношення 2.498 – 2.914 – 3.843 бойові втрати, загальні втрати Збройних сил України на Донбасі упродовж 2014 – 2018 рр. оцінюємо в межах 3.395 – 3.814 – 4.781 загиблих. Наведена нами вище оцінка українських військових втрат на основі даних ООН – 4,05 тис. чоловік потрапляє у вилку втрат 3.395 – 4.781 загиблих. В якості середньої цифри втрат можемо прийняти цифру 4,05 тис. загиблих українських військових.

У джерелі [36] наводилися дані про те, що на початок квітня 2018 року в зоні АТО загалом пройшло службу 329.500 українських військових, серед яких після закінчення служби близько 1 тис. чоловік наклали на себе руки. Указані втрати будемо вважати непрямими втратами України під час війни на Донбасі.

Утрати наших супротивників визначити досить важко, оскільки офіційних даних немає, тим більше, що слід розрізняти втрати бойовиків, добровольців з Росії та військовослужбовців Збройних сил Російської Федерації. Скориста-

ємося з цією метою підрахунками згадуваного дослідника М. Жирохова [19]. Згідно з цитованою роботою, на початок липня 2017 року блогер під ніком NecroMancer, спираючись на відкриті джерела, склав список із 3.581 бойовика ДНР/ЛНР, які були вбиті за час війни на Донбасі. На думку М. Жирохова, цей блогер зібрав списки тільки 90% загиблих бойовиків, що піднімає число їхніх утрат до 3.979 чоловік. Якщо ще врахувати загиблих добровольців з Росії, то загиблі бойовики становлять, на думку М. Жирохова, 60-70 % загальних втрат. Наведені відсотки приводять до цифри 5.115-5.968 загиблих проросійських бойовиків та добровольців з Росії. Указані втрати можна обчислити й по-іншому. За інформацією командувача операції Об'єднаних сил генерал – лейтенанта Сергія Наєва, загальна кількість 1-го та 2-го армійських корпусів ДНР/ЛНР становить 32 тис. чоловік, з них 11 тис., або 34,38 % – громадяни Російської Федерації [37]. Тоді 65,62 % загального числа припадає на проросійських бойовиків. Поширюючи вказані відсотки на цифру 3.581 загиблий, загальну кількість знешкоджених бойовиків можемо оцінити у 5.457 чоловік. Тобто станом на початок липня 2017 року число загиблих проросійських бойовиків та добровольців з Росії на Донбасі можна оцінити у вилиці

3.581 – 5.116 – 5.457 – 5.968 чоловік.

За другу половину 2017 року втрати супротивників нам невідомі, проте за 2018 рік, згідно з джерелом [38], бойовики втратили 833 убитих та 1.341 пораненого. Указані цифри втрат можуть бути перебільшеними. Так, генерал С. Наєв за період з 30 квітня по 27 грудня 2018 року оцінив втрати бойовиків у 450 вбитих та 850 поранених [39], хоча в публікації [20] зауважується, що ці дані підтвердити з незалежних джерел неможливо. Додаючи до вказаної вилиці втрат 833 загиблих бойовиків і маючи на увазі виведену на основі даних ООН оцінку у 4,05 тис. убитих бойовиків, одержуємо такий числовий ряд:

4.050 – 4.114 – 5.949 – 6.290 – 6.801,

який відображає втрати проросійських бойовиків та добровольців з Російської Федерації під час війни на Донбасі.

Утрати власне російської армії на Донбасі встановити досить важко, оскільки вони засекречені і ретельно приховуються. Але, як каже народне прислів'я, шила в мішку не утаїш, а тому російські військові секрети стали відомі широкій громадськості. Названий вище М. Жирохов з групою ентузіастів установив, що протягом 11 – 31 серпня 2014 року, у пік участі російської армії у війні на Донбасі, загинуло 79 кадрових військовослужбовців російської армії – був складений відповідний список прізвищ [19]. Проте справжні втрати росіян виявилися більшими. Група «Інформаційний спротив» здобула секретний документ МО РФ під назвою «Безвозвратные потери личного состава ВС РФ по состоянию на 6.00 7 сентября 2014 года» і оприлюднила його у мережі Інтернет [40]. Згідно з цим документом утрати російської армії – 103 вбиті та 384 поранені. Ще один документ, у якому «розсекретилися» втрати російської армії під час боїв на Донбасі, – це тендер на страхування російських військовослужбовців, в якому були опубліковані дані про втрати російської армії упродовж 2012-2016 рр. Виявилося, що у 2013 році загинуло 596 військовослужбовців, а у 2014 році – 790 військовослужбовців Збройних сил Росії [41]. Оскільки чисельність російської армії за ці роки була однаковою, то різниця $790-596=194$ дає нам реальну кількість російських військовослужбовців, які загинули в боях на Донбасі у 2014 році. Після того, власне, Збройні сили РФ брали обмежену участь у боях на Донбасі, а російські військові разом з добровольцями з Росії воювали у складі 1-го та 2-го армійських корпусів ДНР/ЛНР, втрати яких ураховані нами вище. Можемо орієнтовно вважати, що кількість загиблих військовослужбовців армії РФ на Донбасі становить 250 загиблих. У зв'язку з цим дані Генштабу ЗСУ про 1.700 загиблих військовослужбовців армії РФ на Донбасі, у тому числі 200 – під Іловайськом, є перебільшеними [40].

З огляду на це, втрати проросійських бойовиків, добровольців з Росії та військовослужбовців армії РФ під час війни 2014-2018 рр. на Донбасі складають такий числовий ряд:

4.300 – 4.364 – 6.199 – 6.540 – 7.051 загиблий.

Середньою цифрою втрат антиукраїнських збройних формувань може бути цифра 4.364 загиблих.

Є ще й інші оцінки російських втрат. Так, список Олени Васильєвої з організації «Груз 200 из Украины в Россию» містить прізвища понад 1.000 підтверджених даних про убитих на Донбасі росіян [41]. Валентина Мельникова, голова Співки комітетів солдатських матерів Росії, втрати загиблих на Донбасі визначає цифрою мінімум 1.500 чоловік [42]. Усі ці втрати враховані у наведеному вище цифровому ряді.

Ми не розглядаємо недостовірні або явно перебільшені цифри втрат як з одного, так і з іншого боку. Так, наприклад, у публікації [43] ішлося про 14.600 убитих військовослужбовців армії РФ, а у [44] – про 8.331 знищеного російського найманця. Аналогічним чином не мають нічого спільного з достовірністю такі українські втрати: 19.756 загиблих бійців ЗСУ, 5.783 загиблі бійці «Правого сектору», 88 убитих співробітників ЦРУ, ФБР, та спецназу армії США (!!), і т.д. [45]. Зрозуміло, що подібні цифрові дані не можна сприймати всерйоз.

Згрупуємо одержані результати у таблиці.

Таблиця 3

Втрати ворогуючих сторін на Донбасі у 2014 – 2018 рр.
(осіб)

Категорія втрат	Оцінки людських втрат			Військові втрати
	нижня	середня	верхня	
Мирні жителі	3.040	3.100	6.072	-
Українські війська	3.395	4.050	4.781	4.050
Проросійські бойовики	4.050	4.114	6.801	4.114
Армія РФ	250	250	250	250
Всього загинуло	10.375	11.514	17.904	8.414

У наведену вилку втрат потрапляють також дані ООН за січень 2019 року, згідно з якими на Донбасі з квітня 2014 року і до кінця 2018 року загинуло від 12.800 до 13.000 чоловік, у

тому числі близько 3.300 мирних жителів, 4.000 українських військових, 5.500 проросійських бойовиків та ще від 27 до 30 тисяч були поранені [47]. Число загиблих мирних жителів у 2018 році, за даними ООН, становило 55 чоловік, ще 224 чоловіки були поранені [47].

Порівнюючи дані таблиці 3 з даними, наведеними на початку статті, бачимо, що більш широкий інтервал втрат 8.081 – 21.800 загиблих з середньою цифрою втрат 15 тис., військові втрати – 10 тис. загиблих перейшов у вузький інтервал 10.735 – 17.904 загиблі з середньою цифрою втрат 11.504 чоловіки. Військові втрати при цьому сягнули 8.414 загиблі.

Згрупуємо результати нашого дослідження у підсумкову таблицю:

Таблиця 4

**Втрати Української держави у війнах і конфліктах
2001 – 2018 років (осіб)**

Тип конфлікту	Роки конфлікту	Оцінки людських втрат			Військові втрати
		нижня	середня	верхня	
Миротворчі операції ЗСУ	1992-2018	54	54	54	54
Революція гідності	23.11.2013 - 27.02.2014	121	121	123	17
Окупація Криму Росією	Лютий-травень 2014	6	6	6	3
Сутички та заворушення	2014-2015	54	54	54	1
Терор окупантів у Криму	2014-2018	29	29	29	-
Теракт у Керчі (Крим)	2018	22	22	22	1
Етнічні сутички	2009, 2018				
Війна в Донбасі	2014-2018	10.735	11.514	17.904	8.414
Всього загинуло		11.023	11.802	18.194	8.491

Таким чином, розмах людських втрат України у війнах і конфліктах 2001 – 2018 рр. становить 11.023 – 18.194 загиблі з середньою цифрою втрат 11.802 чоловіки. Військові втрати становили 8.491 загиблий. Зауважимо, що 97,56 % від середньої цифри втрат становили втрати під час війни на Донбасі. Аналогічний показник серед військових втрат – 99,09 % (8.414 загиблі).

Наведені нами цифри людських втрат України у війнах і конфліктах ХХІ століття можуть бути уточнені в результаті подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Донбас і Крим – ціна повернення.: монографія /за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С.Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. – К.: НІСД 2015. – 474 с.
2. Лавер О.Г. Війни та народонаселення країн світу у ХХ – ХХІ ст. (1900 – 2016 рр.). Статистичне дослідження: монографія / вид. 2 – е, допов. – Ужгород: РІК – У, 2018. – 760 с.
3. В Україні вітають миротворців та чекають місії на Донбас // ББС. – 19.02.2018.
4. Цифри Майдану: що змінилося //ББС. – 19.02.2018.
5. Потери Украины от российской аннексии Крыма и аннексии на Донбассе (инфографика). URL: <http://podpricelom.com.ua/infographics-look/>
6. Російські ЗМІ оприлюднили відео вибуху і стрілянини в Керченському коледжі //ББС. – 21.10.2018.
7. Нападникам на табір ромів у Львові світить до 15 років або довічне – Князев //Українська правда. – 24.06.2018.
8. На Украине начались армянские погромы //Известия. – 2.07.2009.
9. ООН: число погибших на Донбассе превысило 10 тысяч – 13.06.2017. URL: <https://Gordon.com/war/>
10. Доповідь щодо ситуації з правами людини на Україні. 16 травня – 15 серпня 2017 р. – Управління Верховного комісара з прав людини. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport19th UKR.pdf>

11. Нечет Татьяна. ООН: с 2014 года в Донбассе погибли 2.540 гражданских. – 21.04.2018. URL: <https://m.kr.ua/Происшествия/АТО>
12. В ООН підраховували кількість жертв через війну на Донбасі // Українська правда. – 21.04.2018.
13. В ООН назвали новые цифры о жертвах среди гражданских лиц на Донбассе. – 20.11.2018. URL: <https://donpress.com/news/20-11-2018/>
14. В ОБСЄ розповіли скільки людей загинули на Донбасі у 2017 році //Українська правда. – 22.12.2017.
15. Число погибших мирных жителей на Донбассе снизилось вдвое.– 20.12.2018. URL: <https://correspondent.net/ukraine>
16. Война на Донбассе: стало известно число погибших мирных жителей с начала года. – 18.10.2018. URL: <https://www.segodnya.ua/regions>
17. В ДНР и ЛНР назвали число погибших за время войны. – 25.01.2018. URL: <http://news.bigmir.net/Ukraine/113...>
18. В ДНР назвали число погибших за 2018 год в результате конфликта в Донбассе. – 28.12.2018. URL: <http://www.aif.ru/society/people>
19. Жирохов Михайло. Кривава статистика: скільки військових загинуло на Донбасі. – 20.07.2017. URL: <https://mind.ua/openmind/20174536>
20. Шрамович В'ячеслав. Якою була і якою буде війна на Донбасі // ББС. – 2.01.2019.
21. Скільки людей стали жертвами війни на Донбасі: моторошна статистика //24 канал. – 1.11.2017.
22. За час агресії РФ на Донбасі загинули 2.914 українських військових – Порошенко. – 17.12.2018. URL: <https://www.unian.ua/Війна/>
23. Названо количество добровольцев, которые погибли на Донбассе с начала войны // 24 канал. – 13.03.2018.
24. Появилась информация о количестве погибших и пропавших без вести на Донбассе пограничников //24 канал. – 3.04 2018.
25. Скільки життів медиків забрала війна на Донбасі //24 канал. – 13.10.2018.
26. За роки війни на Донбасі загинуло 27 співробітників СБУ // Українська правда. – 15.10.2018.
27. Турчинов: за час конфлікту на Донбасі загинув 51 військовий зі складу ВМС //Українська правда. – 1.07.2018.

28. Протягом проведення АТО загинуло 212 нацгвардійців – Порошенко. – 26.03.2018. URL: <https://gordonua.com/ukr/war/>
29. Під час виконання службових обов'язків за час незалежності загинули 1.177 правоохоронців – Князєв. – 22.08.2017. URL: <https://ua.censor.net.ua/news>
30. Скільки жінок у ЗСУ є учасницями бойових дій на Донбасі //24 канал. – 14.10.2018.
31. Матіос. Небойові втрати серед військових складають 10 тис. осіб //Українська правда. – 28.10.2017.
32. На Украине рассказали о потерях ВСУ в Донбассе. – 8.05.2018. URL: <http://www.aif.ru/politics/world>
33. Киев подсчитал небоевые потери ВСУ в Донбассе. – 27.10.2018. URL: <http://www.aif.ru/society/armies>
34. Втрати ЗСУ на Донбасі: за 2018 рік у боях загинуло понад 110 українських бійців // ББС. – 17.12.2018.
35. На Украине назвали число небоевых потерь за время конфликта в Донбассе //Известия. – 16.10.2018.
36. Більше тисячі ветеранів АТО наклали на себе руки – комітет Ради // Українська правда. – 24.04.2018.
37. 11 тисяч росіян воює на стороні бойовиків на Донбасі – Наєв // Українська правда. – 27.12.2018.
38. 833 уничтоженных и 1.341 раненый: ВСУ назвали потери боевиков за 2018 год. – 4.01.2019. URL: <https://www.segodnya.ua/>
39. Наєв назвав втрати окупантів від початку ООС – 450 вбитих, 850 поранених. – 27.12.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/2609471>
40. Тимченко Ярослав. Реальні втрати російської армії й припущення – 30.08.2018. URL: <http://m.Lyzden.ua/Society/2>
41. В России рассекретили потери армии РФ во время боев на Донбассе. – 5.06.2017. URL: <https://apostrophe.ua/news/world/ex-ussr/2017-12-05>
42. Братушак Алексей. «Их здесь нет». Военные потери России на Донбассе. Часть 1. – 27.04.2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2017/04/27/7142461/>
43. Иванов Николай. Соотношение потерь личного состава ВСУ и армии РФ на Донбассе составило один к десяти. – 17.03.2015. URL: <http://takeoff.org/war>
44. Реальные потери регулярных войск РФ в войне на Донбассе. URL: <https://oleg-leusenko.livejournal.com/3641299.html>

45. Потери иностранных наемников на Украине. Полный список. – 19.08.2017. URL: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/5957404.html>
46. Жирохов Михаил. «Выкосить орков». Как быстро редуют ряды боевиков на Донбассе. – 3.07.2018. URL: <http://www.dsnews.ua/politics>
47. ООН: жертвами конфлікту на Донбасі стали 13 тисяч людей // Українська правда. – 22.01.2019.

REFERENCES

1. Gorbulin, V. P., Vlasyuk, O. S., Libanova, E. M., Lyashenko, O. M. (2015). *Donbas i Crim – cina povernennya* [Donbass and Crimea: the price of return]. K.: NISS. – 474 p [in Ukrainian].
2. Laver, O. G. (2018). *Vijni ta narodonaselennya krain svitu u XX – XXI st. (1900 – 2016 rr.)* [War and population of the world in XX-XXI (1900-2016)]. 2 ed, add. Uzhhorod: RIK – U, p. 760 [in Ukrainian].
3. *V Ukraini vitaut mirotoorciv ta chekaut misii na Donbas* (2018). [Ukraine is greeting the peacemakers and awaiting the mission on Donbass]. BBC [in Ukrainian].
4. *Cifri Maidanu: shcho zminilosya* (2018). [The numbers of Maidan: what has changed]. BBC [in Ukrainian].
5. *Poteri Ukraini ot rossijskoi anneksii Krima i anneksii na Donbasse* (2017). [The losses of Ukraine after the annexation of the Crimea and annexation of the Donbass]. Retrieved from <http://podpricelom.com.ua/informographics-look/> [in Russian].
6. *Rosijski ZMI opriludnili video vibuhu i strilyanunu v Kerchenskomu koledzi* (2018). [The Russian media shows the explosion and shooting in Kerch college]. BBC [in Ukrainian].
7. *Napadnicam na tabir romiv u Lvovi svitit do 15 rokiv abo dovichne – Knyazev* (2018). [The attackers on the roma camp in Lviv will be sentenced either to 15 years in prison or will get life sentence – Knyazev]. *Ukrainska Pravda – Ukrainian Pravda* [in Ukrainian].
8. *Na Ukraine nachalis armyanskije pogrom* (2009). [Attacks on the Armenian minority began in Ukraine]. *Izvestia* [in Russian].
9. *OON: chislo pohibshih na donbasse previsilo 10 tisyach* (2017). [UN: the number of deceased in Donbass exceeded ten thousands]. Retrieved from <https://Gordon.com/war/> [in Russian].

10. *Dopovid shchodo situacii z pravami lyudunu na Ukraini 16 travnya – 15 serpnya 2017 r.* – UVKB OON [The report about the human rights situation in Ukraine 16 may – 15 august 2017.- UNHCR]. Retrieved from <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport19thUKR.pdf> [in Ukrainian].
11. Nechet, T. (2018). OON: s 2014 goda v Donbasse pogibli 2.540 grazhdanskikh [UN: 2 540 civilians had die in Donbass since 2014]. Retrieved from <https://m.kp.ua/Происшествия/АТО> [in Russian].
12. V OON pidrahuvalu kilkist zhertv cherez vijnu na Donbasi (2018). [The number of victims of war in Donbass has been calculated by the UN]. *Ukrainska pravda* [in Ukrainian].
13. V OON nazvali novie cifri o zhertvoh sredi grazhdanskikh lic na Donbasse (2018). [New numbers regarding the civilian casualties in Donbass had been published by the UN]. Retrieved from <https://donpress.com/news/20-11-2018/> [in Russian].
14. V OBSE rozpovili skilki lyudei zahinuli na donbasi u 2017 roci (2017). [OSCE informed about the number of deceased in Dobass during 2017]. *Ukrainska pravda* [in Ukrainian].
15. Chislo pohibshih mirnih zhitelei na Donbasse snizilos vdvoe (2018). [The number of civilian casualties in Donbass decreased by 50%]. Retrieved from <https://correspondent.net/ukrain> [in Russian].
16. Vojna na Donbasse: stalo izvestno chislo pohibshih mirnih zhitelei s nachala goda (2018). [War in Donbass: the number of civilian casualties since the beginning of the year]. Retrieved from <https://www.segodnya.ua/regions> [in Russian].
17. V DNR i LNR nazovali chislo pohibshih za vremena vojni (2018). [DNR and LNR named the number of deceased during the war]. Retrieved from <http://news.bigmir.net/Ukraine/113...> [in Russian].
18. V DNR nazovali chislo pohibshih za 2018 god v rezultate konflikta v Donbasse (2018). [DNR named the number of deceased in 2018 as the result of conflict in Donbass]. Retrieved from <http://www.aif.ru/society/people> [in Russian].
19. Zhirohov, M. (2017). *Krivoava statistica: skilki vijskovih zahinulo na Donbasi* [The bloody statistics: how many combatants died in Donbass]. Retrieved from <https://mind.ua/openmind/20174536> [in Ukrainian].
20. Shramovich, V. (2019). *Yakoyu bula i yakoyu bude vijna na Donbasi* [What the war in Donbass was like and what will be]. BBC [in Ukrainian].

21. *Skilki lyudei stali zhertvami vijni na Donbasi: motoroshna statistica* (2017). [How many people are killed in the war in Donbass: terrible statistics]. 24 kanal [in Ukrainian].
22. *Za chas agresii RF v Donbasi zahinulo 2.914 ukrainskikh vijskovih – Poroshenko* (2018). [During the aggression of Russian Federation 2.914 Ukrainian soldiers were killed – Poroshenko]. Retrieved from <https://www.unian.ua/Війна/> [in Ukrainian].
23. *Nazvano kolichestvo dobrovol'tsev kotorie pohibli na Donbasse s nachala vojni* (2018). [The number of volunteers that have died in Donbass since the beginning of the war was named]. 24 kanal [in Russian].
24. *Poyavilas informaciya o kolichestve pohibshih i propavshih bez vesti na Donbasse pogranychnikov* (2018). [The information about the frontier guards who died and went missing in Donbass was issued]. 24 kanal [in Russian].
25. *Skilki zhuttiv medukiv zabrala vijna na Donbasi* (2018). [How many lives of medicals did the war in Donbass take?]. 24 канал [in Ukrainian].
26. *Za roku vijni na Donbasi zahunulo 27 spivrobotnikov SBU* (2018). [27 SBU employees had died during the war in Donbass]. *Ukrainska pravda* [in Ukrainian].
27. *Turchinov: za chas konfliktu na Donbasi zahunuv 51 vijskovuj zi skladu VMS* (2018). [Turchinov: 51 Ukrainian navy soldiers died during the conflict in Donbass]. *Ukrainska pravda* [in Ukrainian].
28. *Protyagom provedennya ATO zahinulo 212 nacgvardiyciv – Poroshenko* (2018). [212 members of National Guard died since the beginning of ATO – Poroshenko]. Retrieved from <https://gordonua.com/ukr/war/> [in Ukrainian].
29. *Pid chas vikonannya sluzhbovih обов'язkiv za chas nezalezhnosti zahunulu 1.177 pravoohoronciv – Knyazev* (2017). [1.177 police officers died when fulfilling their professional duties since the Ukraine's declaration of independence – Knyazev]. Retrieved from <https://ua.censo.net.ua/news> [in Ukrainian].
30. *Skilki zhinok u ZSU e uchasnucyamu bojovih dij na Donbasi* (2018). [How many women take part in military operations in Donbass?]. 24 kanal [in Ukrainian].
31. *Matios.* (2017). *Nebojovi vtratu sered vijskovih skladayut 10 tis. osib.* [The number of non-combat losses among the militaries is 10 000]. *Ukrainska pravda* [in Ukrainian].
32. *Na Ukraine rasskazali o poteryah VSU na Donbasse* (2018). [Statement about the losses of Ukrainian Armed forces in Donbass was issued in

- Ukraine]. Retrieved from <http://www.aif.ru/politics/world> [in Russian].
33. *Kiev podschital neboevie poteri VSU v Donbasse* (2018). [Kiev calculated the non-combat losses of Ukraine's Armed Forces in Donbass]. Retrieved from <http://www.aif.ru/society/armies> [in Russian].
 34. *Vtratu ZSU na Donbasi: za 2018 rik u boyah zahinulo ponad 110 ukrain-skih bijciv* (2018). [Losses of the Ukraine's Armed Forces in Donbass: 110 ukrainian soldiers died in 2018]. BBC [in Ukrainian].
 35. *Na Ukraine nazvali chislo nebojevih poter za vremena konflikta na Donbasse* (2018). [Number of non-combat losses during the Donbass conflict was named]. Izvestia [in Russian].
 36. *Bilshе tusyachi veteraniv ATO naklalu na sebe ruku – komitet Radu* (2018). [More than one thousand veterans of ATO committed suicide – the committee of Rada]. Ukrainska pravda [in Ukrainian].
 37. *11 tysach rosiyan voyuye na storoni bojovukiv na Donbasi – Naev* (2018). [11 thousand russians fight on the side of insurgents in Donbass – Naev]. Ukrainska pravda [in Ukrainian].
 38. *833 unichtozhennih i 1.341 ranenij: VSU nazvali poteri boevikov za 2018 god* (2019). [833 destroyed and 1.341 wounded: VSU named the losses of insurgents during 2018]. Retrieved from <https://www.segodnya.ua/> [in Russian].
 39. *Naev nazvav vtratu okupantiv vid pochatku OOS – 450 ubitih , 850 poranenih* (2018). [Naev named the losses of occupants from the beginning of OOS – 450 killed, 850 wounded]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2609471> [in Ukrainian].
 40. Timchenko, Y. (2018). *Realni vtratu rosijskoi armii i prupushchennya* [The real losses of Russian army and suppositions]. Retrieved from <http://m.Lyzden.ua/Society/2> [in Ukrainian].
 41. *V Rossii rassekretili poteri armii RF vo vremena boev na Donbasse* (2017). [Russia unsecreted the losses of RF army in the fighting in Donbass]. Retrieved from <https://apostrophe.ua/news/world/ex-ussr/2017-12-05> [in Russian].
 42. Bratushchak, A. (2017). «Ih zdes net». Voennie poteri Rossii na Donbasse. Chast 1. [«They are not here». The war losses of Russia in Donbass. Part 1.]. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2017/04/27/7142461/> [in Russian].
 43. Ivanov, N. (2015). *Sootnoshenie poter lichnogo sostava VSU i armii RF na Donbasse sostavilo odin k desyati* [The ratio of losses between the soldiers of VSU and army of RF is one to ten]. Retrieved from <http://takeoff.org/war> [in Russian].

44. *Realnie poteri regulyarnich voisk RF v voine na Donbasse* [The real losses of regular army of Russian Federation in the war in Donbass]. Retrieved from <https://oleg-leusenko.livejournal.com/3641299.html> [in Russian].
45. *Poteri inostrannih naemnikov na Ukraine. Polnij spisok* (2017). [The losses of foreign mercenaries in Ukraine. The full list]. Retrieved from <https://matveychev-oleg.livejournal.com/5957404.html> [in Russian].
46. Zhirohov, M. (2018). «Vikosit orkov». *Kak bistro redayut ryadi boevikov na Donbasse* [«Root out the orks». How rapidly the lines of insurgents in Donbass are thinning]. Retrieved from <http://www.dsnews.ua/politics> [in Russian].
47. OON: zhertvami konfliktu na Donbasi stali 13 tisyach lyudei (2019). [UN: 13 thousand people are victims of the Donbass conflict]. *Ukrainska Pravda – Ukrainian Pravda* [in Ukrainian].